

ЛАСКА І. В.

Дипломатична академія України при МЗС України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Статтю присвячено методології історичних перекладознавчих студій. У ній розкриваються теоретичні засади і визначаються методологічні принципи дослідження історії французького перекладознавства в період його становлення.

Ключові слова: історія перекладознавства, історіографія, методологія, принцип історичності, знання про переклад, перекладознавчий дискурс.

Статья посвящена методологии исторического переводоведения. В ней раскрываются теоретические основания и определяются методологические принципы исследования истории французской науки о переводе в период её становления.

Ключевые слова: история науки о переводе, историография, методология, принцип историчности, знание о переводе, дискурс науки о переводе.

The article deals with methodology of historical translation studies. The theoretical basis and methodological principles of research in history of the French translation studies in the period of its formation are defined.

Key words: history of translation studies, historiography, methodology, the principle of the historicity, translation knowledge, the discourse on translation.

Сучасна наука про переклад виходить з того, що *“Історичні перекладознавчі студії потребують продовження, адже без історії науки немає самої науки”* [1:145]. Інтерес перекладознавства до минулого є цілком закономірним явищем, тісно пов’язаним із розвитком теорії і практики перекладу. Не зважаючи на постійно зростаючий за останні десятиріччя потік публікацій різного рівня – від наукових розвідок до теоретичних монографій і підручників, – перекладознавство як наукова дисципліна ще не завершило вироблення своїх методологічних принципів, не окреслило з достатньою чіткістю свій предмет, не визначило остаточно основні поняття і методичні прийоми дослідження. З іншого боку, наука про переклад пройшла досить довгий і повчальний шлях становлення і, як будь-яка інша наукова дисципліна, природно звертається до свого історичного досвіду, через призму якого актуальні проблеми бачаться більш рельєфно і в дещо іншому ракурсі. В суб’єктивному плані інтерес до методології історичних перекладознавчих студій мотивований необхідністю визначення теоретичних засад нашого проекту дослідження історії французького перекладознавства XVII ст. Безперечно, його досвід є повчальним, бо йдеться про Великий вік, представлений вправними

перекладачами Н. д'Аблянкуром, А. Годо, Н. Коефто, М. де Маролем, Ж. Бодуеном, П. дю Ріє, Ж. Сегре та ін. Водночас це період становлення науки про переклад, що вперше в європейській історії заявила про себе значною кількістю спеціальних праць, у яких розглядаються загальні принципи, ключові проблеми і правила перекладу: академічна промова “Про переклад” Б. де Мезір’яка (1626), “Слово про Малерба” А. Годо (1630), перший підручник з перекладу Г. де Танда “Про переклад або правила як навчитися добре перекладати” (1660), трактат про переклад П.-Д. Юе “De interpretatione” (1661), правила перекладу А. Леметра і Р. Арно д’Андії, розроблені в Пор-Руаялі, та ін..

Отже, об’єктом нашого інтересу є історіографія перекладознавства, а предметом розгляду обрано її методологію. Пропонована стаття має на меті визначити теоретичні засади і методологічні принципи дослідження історії перекладознавства, зокрема в рамках нашого проекту йдеться про французьке перекладознавство XVII ст.

Академік В. Вернадський свого часу зазначав: *“Історія науки ... повинна критично писатися кожним новим науковим поколінням, і не лише тому, що міняються запаси наших знань про минуле, відкриваються документи чи знаходяться нові прийоми відновлення минулого. Ні! Необхідно знову переробляти історію науки, знову історично заглиблюватися в минуле, тому що завдяки розвиткові сучасного знання в минулому набуває значення одне і втрачає інше. Кожне покоління наукових дослідників шукає і знаходить в історії науки відображення наукових течій своєї епохи. Рухаючись вперед, наука не лише створює нове, але неминуче переоцінює старе, пережите”* (Цит. за [2:5]. Тут і далі переклади цитат з російської та французької мови наші. – І.Л.). Ту саму тезу про необхідність перечитування історії кожною епохою в стосунку до лінгвістики підтримує Жорж Мунен: *“Але історія, написана зі свідомо прийнятої точки зору епохи, це також необхідна реорганізація і переоцінка лінгвістичної спадщини, яку кожна епоха повинна здійснити, з власним висвітленням питань, відповідно до своїх власних методологічних і теоретичних інтересів, а це потягує за собою виправдані ретроспективні пояснення і зміни перспективи”* [3:10]. Продовжуючи думку Мунена, зазначимо, що не лише лінгвістика, але й історія перекладознавства також має висвітлюватися зі свідомо визначених позицій сучасної науки про переклад, оцінюючи перекладознавчу спадщину минулого відповідно до методологічних і теоретичних інтересів

сьогодення. Водночас Мунен застерігає істориків, які прийняли такий підхід, від спроб підтвердження сучасних поглядів і теорій через надуманий пошук вигаданих попередників. Цілком очевидно, що історія перекладознавства не може бути зведена до пошуку геніальних попередників сучасних теорій перекладу і до переказу їхніх поглядів засобами сучасного наукового дискурсу. Шукаючи при вирішенні власних актуальних проблем суголосся з минулим, перекладознавство, як і будь-яка інша наука, не може забувати про принцип історичності, спрямований проти ототожнення минулих поглядів на переклад з сучасними, яке приводить до спотвореної, модернізованої картини, де всі перекладачі схожі один на одного, а історія перекладу позбавляється свого розвитку і рухається по замкнутому колу.

Наведені вище думки про загальні принципи історії науки безперечно стосуються історії перекладознавства, яке стрімко розвивається і кожен раз мусить оцінювати здобутки теорії і практики перекладу певної епохи через призму своїх нових ідей, напрямків і проблем. Сучасне перекладознавство, долаючи певну обмеженість вузько лінгвістичного підходу попередніх років, все частіше звертається до власного історичного досвіду для визначення своїх теоретичних засад, вироблення методів аналізу і системи понять, що складають його суть, як наукової дисципліни (Див. праці Михайла Москаленка, Максима Стріхи, Тараса Шмігера, Мішеля Баляра, Антуана Бермана, Жана Деліля, Лівена д'Юльста та ін.). Цей процес є закономірним наслідком розвитку науки про переклад, яка досягла в наш час достатньої зрілості щоб звернутися до проблем власної історії.

Вперше історію перекладознавства як окрему наукову дисципліну виділив серед теоретичних перекладознавчих дисциплін М. Зеров. У його програмі “Методологія перекладу” для студентів 2-го курсу Українського інституту лінгвістичної освіти на 1932-1933 н. р. пропонується наступна структура перекладознавства: *“Розгалуження перекладознавства на теоретичне і практичне. Теоретичні перекладознавчі дисципліни: методологія перекладу; історія перекладу; історія перекладознавства. Практичні перекладознавчі дисципліни: загальна методика перекладу; часткова методика (техніка) перекладу з рідної мови на чужу і з чужої на рідну”*. (Цит. за [4:53]). У Франції і франкомовних країнах історія перекладознавства набула статусу самостійної наукової дисципліни під кінець ХХ ст. завдяки працям М. Баляра, К.А. Оргелена, Ж. Деліля та ін.

У нашому дослідженні історії французького перекладознавства ми виходимо з загального положення про те, що історія науки і теорія тісно

поєднані між собою й утворюють єдине ціле. Історична наука ставить до минулого *“запитання, які диктуються сучасною свідомістю, інтересом, який породжує наша цивілізація, та ситуація, в якій ми знаходимося. Інакше кажучи, проблеми, що їх розробляють історики врешті решт суть актуальні проблеми нашої культури”* [5:7]. Відомий російський лінгвіст С.Д.Кацнельсон, пояснюючи, яким чином на звалищах історії відшукуються ідеї, суголосні до найновіших напрямків науки, розкриває динаміку співвідношення між історією мовознавства і теорією мови: *“Історія мовознавства тісно пов’язана з теорією мови. В певному сенсі можна навіть сказати, що обидві науки мають справу з різними аспектами одного і того ж об’єкта. Вони обидві прямо чи опосередковано виростають на основі соціально-історичного процесу пізнання мови. Але якщо теорія мови головним чином цікавиться результатами пізнавального процесу і прагне впорядкувати їх, спираючись на об’єктивні зв’язки елементів мовної системи, то історія мовознавства занурена у вивчення того ж процесу в його становленні і надає більше уваги суб’єктивній стороні справи – заслугам окремих учених, боротьбі думок і напрямків, тяглоті традицій і т. ін.. По суті, теорія мови це та ж історія мовознавства, але очищена від виявів суб’єктивного фактора і систематизована на об’єктивній основі і, з іншого боку, історія мовознавства – це персоніфікована і драматизована теорія мови, в якій кожне наукове поняття має етикетку з вказівкою на осіб, дати і конкретні обставини, пов’язані з їхньою появою в науці”* [2:5].

На єдності теорії та історії перекладу наполягає також блискучий французький перекладач і оригінальний теоретик перекладу Анрі Мешонік, який розуміє перекладознавство (*traductologie*) як поетику перекладу: *“Міркувати над теорією перекладання і міркувати над його історією, його історіями, – дві нероздільні речі. Тут я з необхідністю обмежуюся Європою. [...] Європа народилася з перекладу і в перекладі”* [6:32]. На його думку, історія перекладознавства є необхідною складовою частиною історичного підходу до перекладу: *“Перекладання належить ще до іншої історії, до історії своїх власних репрезентацій, які лише частково відповідають якійсь періодизації”* [6:32]. Мешонік заперечує вузько лінгвістичний підхід до теорії перекладу, при якому вона зводиться до вивчення технічних прийомів, встановлюваних порівняльними стилістичними, які оперують лише одиницями мови, тоді як література твориться на рівні текстів, дискурсу. Тому, на його переконання,

неможливо відокремити теорію перекладу від історико-політичного, релігійного, літературного контексту.

Радянський перекладач і теоретик перекладу Єфім Еткінд [7: 467-468], якого влада невдовзі позбавила громадянства і змусила до еміграції, пророче писав: *“З боку може здатися часом, що переклад – заняття мирне, вчене, що перекладачі всіх часів були книжниками й ерудитами, які стояли поза суспільними потрясіннями. Та Етьєн Доле – не єдина жертва фанатизму і вогнище інквізиції – не єдина форма розправи з перекладачами. Історія свідчить про те, що в цій літературній царині завжди кипіли пристрасті – політичні і філософські”*. На наше переконання, одне із найважливіших завдань історії перекладу і її невід’ємної складової частини історії перекладознавства полягає якраз у аналізі перипетій цієї політичної, філософської і, додамо, естетичної боротьби довкола перекладу. Це добре видно на прикладі напружених змагань перекладачів Пор-Руаялю А. Арно, А. Леметра, І.-Л. де Сасі за право доносити до пересічного французького читача релігійні тексти, в першу чергу Біблію, зрозумілою для нього французькою мовою. Вже самі життєві і творчі долі перекладачів, їхні роздуми над природою перекладу і тонкощами свого ремесла складають цікавий матеріал для історії перекладознавства. Не випадково французький дослідник Р. Зюбер, автор книги про роль перекладу в становленні нового літературного стилю класицизму, писав, починаючи спеціальний розділ, присвячений життю і творчості Перо д’Аблянкура, головного ідеолога перекладів типу “невірних красунь”: *“Було б парадоксальним, якби історія літератури відвернулася від здорового використання біографії, в той час коли в інших галузях історії шкочують, що не мають більше відомостей про самих людей, які складають сутність їхніх оповідей, їх брак обезкровлює їхні міркування”* [8:165].

Узагальнюючи наведені вище положення, наголосимо, що теорія перекладу та історія перекладознавства фактично мають справу з різними аспектами одного об’єкта. Теорія перекладу, і ширше перекладознавство, цікавиться результатами пізнавального процесу, впорядковує їх, спираючись на об’єктивні зв’язки складових частин перекладу як міжкультурної комунікації. Історія перекладознавства спрямована на вивчення процесів становлення знання про переклад і приділяє більше уваги заслугам окремих особистостей у розвитку цього знання, боротьбі думок і напрямків, спадковості традицій, динаміці зв’язків перекладу з літературою, його місцю в культурно-історичному процесі і т. ін. Отже

історія перекладознавства – це персоніфікована теорія перекладу, драма ідей і науковий діалог особистостей, в якому кожне теоретичне положення має свого автора і висловлене в певний час і за певних культурно-історичних обставин.

Проблеми, якими переймалися майстри перекладу, закладаючи підвалини французького перекладознавства в XVII ст. («вічна» проблема вірності перекладу, співвідношення буквального і вільного перекладу, орієнтованість перекладу на вихідну чи цільову мову і культуру, герменевтика тексту оригіналу, регулярні відповідності і перетворення при переході від оригіналу до тексту перекладу, переклад реалій, збереження місцевого колориту оригіналу й одомашнення тексту, деонтологія стосунків автор (текст) – перекладач, перекладач – читач, перекладач – критик і т. ін., не менше хвилюють і сучасних фахівців з перекладознавства.

Актуальність досліджень з історії перекладознавства зумовлена також тим, що історична перспектива дає перекладознавцеві необхідну гнучкість у сприйнятті нових оригінальних теорій і методів, дозволяє побачити їхні межі, виховує толерантність до нових ідей, які суперечать усталеним поглядам, виробляє реалістичне ставлення до здобутків сучасної науки, яка є лише етапом історичного наукового процесу, допомагає відрізнити справжній науковий поступ від простих термінологічних інновацій, привчає до тверезості і скромності в оцінках. Сьогодні, коли поняття перекладу, через небувале розширення перекладацьких практик і недостатню визначеність методологічних засад теорії перекладу, має тенденцію до розмивання, історія перекладознавства, досліджуючи витoki сучасних теорій перекладу, спадковість ідей і проблематики, зв'язки концепцій перекладу з історико-культурним контекстом, виявляючи схожість і відмінність у трактуванні перекладу в різні часи, встановлюючи напрямки і традиції його дослідження в рамках національних шкіл, стає важливим засобом досягнення єдності перекладознавства як наукової дисципліни.

Приступаючи до історико-перекладознавчого дослідження слід виходити із загального положення про те, що історія науки має спиратися на чітко визначені методологічні принципи, на певну історіографічну концепцію. Тільки в такий спосіб можна відібрати, і систематизувати факти, досягнути еволюцію теорії і практики перекладу, виявити тенденції, часові і національні особливості. Інакше отримаємо хаотичне

нагромадження розрізнених у просторі і часі подій без внутрішньої логіки їхнього зв'язку.

Насамперед, ми повинні визначити необхідні для дослідження вихідні поняття: “перекладознавство”, “переклад”, “історія перекладознавства”, “національна школа перекладу”. Під перекладознавством відповідно до вже усталеної вітчизняної наукової традиції (В.В. Коптілов, Р.П. Зорівчак, О.І. Черередниченко) мається на увазі комплексна загально-філологічна дисципліна, що сформувалася на перетині лінгвістики, естетики, поетики, літературознавства, психології, культурології і ін. гуманітарних наук, і вивчає теоретичні і методологічні засади міжкультурного спілкування за посередництвом перекладача. Вона включає як інтегровані в цілість складові частини історію перекладу, теорію перекладу (загальну теорію, часткові та видові теорії, психологію перекладу, соціологію перекладу, герменевтику перекладу і т.ін.), критику перекладу і прикладні перекладознавчі дисципліни (дидактику перекладу).

У французькій науковій традиції термін *traductologie*, який відповідає українському термінові перекладознавство, запроваджений у 70-их роках А. Берманом і Ж.-Р. Лядміралем, на перших порах позначав галузь досліджень, яку відносили до лінгвістики (Ж. Мунен), до герменевтики (А. Берман), до поетики (А. Мешонік), критики теорій і практики перекладу (І. Осекі-Дюпре). Однак сьогодні більшість фахівців теж визначає її як міждисциплінарну галузь знань на перетині не лише гуманітарних наук (лінгвістики, філології, літературознавства, поетики, етносоціології, герменевтики, філософії), але й інформатики, штучного інтелекту і т. ін. (Ж.-Р. Лядміраль).

Належить зробити ще два попередніх зауваження стосовно використання терміну “французьке перекладознавство XVII ст.”. Ми вживаємо терміни перекладознавство, наука про переклад, трактуючи поняття “наука”, “наукова дисципліна” в широкому значенні. Європеоцентрична наука минулого була схильна пов'язувати виникнення мовознавства як науки з виробленням XIX ст. порівняльно-історичного методу. В період загального захоплення структуралізмом “справжня” лінгвістика починалася з де Соссюра або навіть з генеративної граматики Н. Хомського. Сам Хомський шукав собі попередників в картезіанській лінгвістиці XVII ст.. При цьому ігнорувалися граматичні традиції Межиріччя, Єгипту, Китаю, Індії, досвід античної філософії і граматики. Безперечно, слід погодитися з Жоржем Муненом, який наголошував, що створення перших алфавітів вимагало попереднього лінгвістичного аналізу

мови, і їхні творці були першими лінгвістами. Але навіть такий знавець історії лінгвістики і теорії перекладу як Мунен у рецензії на “Порівняльну стилістику” Віне і Дарбельне стверджує, що це перший справжній трактат з перекладу. Автор оригінальної “Поетики перекладання” Анрі Мешонік, який критично ставився до тенденції обмеження перекладознавства вузько лінгвістичними контрастивними стилістиками, теж вважає перші спроби перекладачів-практиків теоретизувати свою діяльність чистою емпірією: “З перших текстів перекладачів, які розмірковували над власною діяльністю і захищалися від нападок, починається емпіричний спосіб міркування, що триває невизначено довго: **Під знаком святого Ієроніма Валері Лярбо**” [6:36]. Справжню теорію перекладу, на його думку, започаткували німецькі романтики, зокрема Шляермахер. М.Баляр, при всій його повазі до Мунена, не погоджується з таким трактуванням і визнає, що ми ще дуже погано знаємо історію перекладу, а ще гірше історію дидактики перекладу. Він нагадує про підручник з перекладу де Танда (1660), в якому є “щось від книги Віне і Дарбельне” [9:236]. Отже, на його думку, яку ми повністю поділяємо, історію перекладознавства слід починати значно раніше.

Звичайно, сума знань про переклад у Франції XVII ст., за багатьма показниками (об’ємом, теоретичним рівнем, структурою, розробленістю системи понять і методів і т. ін.) значно відрізняється від того, що ми називаємо сьогодні науковою дисципліною перекладознавство. Однак, саме в цей історичний відтинок часу суттєво збільшується обсяг знань про переклад, окреслюється предметна область теорії перекладу, зароджується система понять, пропонуються спеціальні методи аналізу, кодифікуються у вигляді правил вимоги до перекладу. Вперше виникає наукове середовище фахівців, які обговорюють проблеми перекладу, вони об’єднуються довкола певних осередків, готують собі зміну, з’являються елементи інституціоналізації (перекладачі-академіки!), виходить спеціальна фахова література. Отже знанню про переклад у Франції XVII ст. притаманні важливі ознаки наукової дисципліни.

Перекладознавство протягом своєї історії виробило основні поняття і загальні принципи, запропонувало певні теоретичні концепції і підходи до свого об’єкта, накопичило певний обсяг об’єктивних наукових фактів і знань. Ці здобутки відображають певний рівень його розвитку і складають універсальну частину його змісту як наукової дисципліни. Разом з тим, воно існує в часі і просторі і є невід’ємною частиною тієї чи іншої національної історії і культури. Французьке перекладознавство XVII ст.

відзначається інтересом до певних тем і проблем, виокремлює певні аспекти їх розгляду, виходить з певних світоглядних позицій, настанов і підходів до їх вивчення, віддає перевагу певним способам їх осмислення і пояснення, живиться своїм неповторним попереднім досвідом, має свої особливі внутрішні і зовнішні зв'язки і т. ін. Це дозволяє говорити про окрему французьку перекладознавчу традицію, виявлення спільних і відмінних рис якої в зіставленні з іншими національними школами складає одне із завдань нашого дослідження.

Услід за А.В. Федоровим [10:9] в історичних дослідженнях розрізняють дві основних тенденції перекладу і, відповідно, два його типи: буквальний переклад, заснований на дослівному відтворенні мови оригіналу – на шкоду змістові і цільовій мові, і вільний переклад, заснований на прагненні відобразити «дух», зміст оригіналу, не порушуючи вимог своєї мови. Ці два типи перекладу по-різному співвідносяться між собою на кожному історичному етапі і в конкретному історико-культурному контексті кожної національної традиції. Приймаючи цей методологічний принцип, ми ставимо завдання прослідкувати, як представлені ці два різновиди в теорії і практиці французького перекладу XVII ст. Задовго до Федорова французьке перекладознавство XVII ст. усвідомлювало ці дві тенденції в розвитку перекладу, і особливість французької національної традиції, полягає в тому, що XVII ст. позначене дискусією між прихильниками вільного перекладу, що об'єднуються довкола Академії і Перо д'Аблянкура і адептами буквалізму, представленого престижною постаттю П.Д. Юе. Крім того, в середині століття сформувалася потужна перекладацька школа Пор-Руаялю, представники якої, зокрема І.Л. де Сасі, добре усвідомлюючи обмеженість обох крайнощів, в теорії і практиці перекладу шукали так званого «серединного» шляху.

Антуан Берман у програмній статті *“Переклад і його дискурси”* окремо визначає особливе, одинадцяте, завдання перекладознавства, яке стосується національних традицій перекладу: *“Одинадцяте завдання перекладознавства стосується зв'язку будь-якої думки про переклад з окремою традицією-перекладу [la-tradition-de-la traduction], до якої воно належить, навіть якщо воно має амбіційне прагнення створити «універсальний» дискурс. Спосіб, яким виявляється проблематика перекладу не є однаковим у французькій традиції і в традиції німецькій, англо-саксонській, російській, іспанській чи – a fortiori – далеко-східній. Він не є однаковим у «маленькій» країні мова якої є лише національною, й у*

великій країні, мова якої є транснаціональною і сам простір якої є часто багатомовним і т. ін.” [11:679]. Дослідник виходить з того, що сукупність термінів, які позначають акт перекладу в кожній мові, може показати, як та чи інша культура мислить переклад. Різниці між національними традиціями встановлюються на основі “археології” перекладознавчого дискурсу з використанням історико-семантичного аналізу прийнятої в них термінології. Французький термін *traduction* позначає діяльність, що має свого агенса, і підкреслює активну енергію перенесення. Вже в твірній основі *ductio* присутнє значення “перетворюючої сили” (*force transformante*) [12:31]. Давніший термін *translation*, що зберігся в англійській мові, наголошує на рухові передавання, перенесення і передає більш пасивну ідею перетворення. Англійська мова власне не перекладає, бо дієслово *translate* означає передавати зміст, а в англійській мовно-культурній картині світу змісти існують незалежно від слів. Німецькі терміни *Übersetzung* і *Übertragung* виражають перехід або перенесення через, на інший бік. Вони передбачають подвійно спрямований рух: “перекладати з ...” і “перекладати на...”. Тому історично німецька культура є найбільшою культурою-перекладу (*culture-de-la-traduction*) в Європі, культурою, яка дала ще в XIX ст. найфундаментальніші теоретичні концепції перекладу.

Історія науки є передусім історією її метамови, тому принцип історичності поширюється в першу чергу на дослідження перекладознавчого дискурсу, системи його понять і термінів, які є продуктом певної історичної епохи і змінюються в часі. Зважаючи на те, що в нашому випадку йдеться про період становлення науки про переклад і вироблення її поняттєвого апарату і терміносистеми, а першими теоретиками перекладу були перекладачі, які вважали себе справжніми письменниками і мислили образно, аналіз наукового дискурсу французького перекладознавства XVII ст. має проводитися з використанням спеціальної методики, яка полягає у виявленні когнітивних метафор, з яких вибудовується концепт перекладу. При цьому не слід забувати, що терміни функціонують в системах знань, у контексті драматичної боротьби ідей і поглядів. Зведення всієї історії науки про переклад виключно до еволюції концептів і значень термінів перетворило б її на вузькоспеціальний історико-лексикографічний нарис.

Загалом у сучасній історіографії науки можемо виділити два напрямки: перший, більш традиційний і описовий за своїми методами і прийомами дослідження, зосереджений на осмисленні історичних подій,

фактів, документів і ролі особистостей, які стоять за ними, і другий, інноваційний, заснований на ідеях Т.С. Куна, М. Фуко, С. Ору, який спирається на корпус текстів епохи (“архів” в термінології М. Фуко) і бачить своє завдання в реконструкції структур знання, виявленні змін “епістем” (Фуко) чи “парадигм” (Кун), аналізі метамови науки. Дослідження в другому напрямку використовують, як правило, на результати попереднього історико-фактологічного опису. Звичайно, протиставляти ці два напрямки, які не лише не суперечать один одному, а взаємно доповнюються, в конкретному історіографічному дослідженні не варто, мова може йти лише про тенденції, пов’язані з дослідженням різних аспектів одного і того ж об’єкта. Зважаючи на те, що обидва аспекти історії перекладознавства XVII ст. – історико-фактологічний і метадискурсивний на даний момент розроблені недостатньо, у нашому дослідженні представлені і взаємодіють елементи обох напрямків.

Зрозуміло, що охопити в рамках одного дослідження весь об’єм знань про переклад, висвітити в ньому всю проблематику обох аспектів історії французького перекладознавства XVII ст. і побудувати його на повному корпусі текстів нереально. При окресленні предмету дослідження і визначенні його проблематики ми керуємося тим, що знання про переклад у цей історичний період структуроване довкола кількох визначальних протиставлень: між античною спадщиною і новою культурою Великого віку, між перекладом світських і релігійних текстів, між вільним і буквальним перекладом, між вірністю і красою, між перекладом як натхненною творчістю, результатом якої є другий оригінал, і перекладом, як ремеслом, яке має свої правила і якому можна навчитися.

Підбиваючи підсумки, нагадаємо основні методологічні принципи історичного перекладознавчого дослідження: 1) **принцип єдності теорії та історії науки**, який зобов’язує розглядати історію перекладознавства як «драму ідей», тобто персоніфіковану теорію перекладу, кожне теоретичне положення якої має свого автора і висловлене в певний час і за певних культурно-історичних обставин; 2) **принцип історичності**, згідно якого знання про переклад, в тому числі поняття і терміни, слід розглядати як продукт певної епохи, а не модернізувати їх, накидаючи схеми, запозичені з сучасної науки; 3) **принцип врахування соціо-культурного контексту епохи**, що передбачає для історії французького перекладознавства XVII ст. передусім дослідження його зв’язків із граматиною (впливу вироблення норм і правил французької мови на становлення принципів і правил перекладу, зв’язок розвитку теорії

перекладу з картезіанською філософією і раціоналістичною граматиною Пор-Руаялю) та літературною естетикою класицизму; 4) **принцип структурованості знань** довкола певного осереддя, який для перекладознавства XVII ст. визначається кількома важливими протиставленнями: між античною спадщиною і новою культурою Великого віку, між перекладом світських і релігійних текстів, між вільним і буквальним перекладом, між вірністю і красою перекладу. Дотримання цього принципу допомагає чіткіше визначити предмет і напрямки дослідження і окреслити його проблематику.

Насамкінець, успішність історичних перекладознавчих студій визначається комплексним охопленням проблематики, пов'язаної з усіма учасниками і сторонами процесу перекладу, який включає автора і його текст (вибір автора і тексту для перекладу, розуміння змісту тексту і вірність його передання, лінгвістичні характеристики тексту, зумовлені різницями між мовами, жанрово-стилістичні особливості тексту та їх відтворення при перекладі і т. ін.), перекладача (якості перекладача, вимоги до нього, розуміння його ролі в перекладі і суспільстві, деонтологія стосунків перекладач – автор, перекладач – текст, перекладач – читач, перекладач – критика і ін.), читача (орієнтованість на певну читацьку аудиторію, одомашнення тексту відповідно до очікувань, смаків і вподобань читача, намагання вплинути на нього, виховати, розважити і т.ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Чередниченко О.* Про мову і переклад. Мова в соціокультурному просторі. Переклад як міжкультурна комунікація / Олександр Іванович Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.
2. *Десницкая А.В., Кацнельсон С.Д.* История лингвистических учений. Древний мир / Соломон Давидович Кацнельсон. Предисловие // Отв. редакторы А.В. Десницкая, С.Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1980. – 259 с.
3. *Mounin G.* Histoire de la linguistique des origines au XX-e siècle / Georges Mounin // P. : PUF, 1967. – 226 p.
4. *Р. Зорівчак.* У духовно-культурному полі Григорія Кочура – теоретика й історика українського перекладу / Роксоляна Петрівна Зорівчак // Григорій Кочур. Література і переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю // Упоряд. А.Кочур, М.Кочур. – К. : Смолоскип, 2008. – Том 1, с. 11-63.
5. *Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры / Арон Яковлевич Гуревич. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1984. – 350 с.
6. *Meschonnic H.* Poétique du traduire / Henri Meschonnic // P. : Éd. Verdier, 1999. – 473 p.
7. *Эткинд Е.* Великие французские переводчики (Новая книга Э.Кари) / Ефим Григорьевич Эткинд // Мастерство перевода. Сб. IV. – М. : Сов. писатель. – 1966, С. 467-474.
8. *Zuber R.* Les “belles infidèles” et la formation du goût classique / Roger Zuber // P. : Albin Michel, 1992. – 521 p.
9. *Ballard M.* Histoire et didactique de la traduction / Michel Ballard // TTR : traduction, terminologie, rédaction. – 1995. Vol. 8, n° 1, p. 229-246.
10. *Федоров А.В.* Основы общей теории перевода / Андрей Венедиктович Федоров // Изд. 3-е. – М.: Высшая школа. 1968. – 396 с.
11. *Berman A.* De la translation à la traduction / Antoine Berman // TTR : traduction, terminologie, rédaction. – 1988. Vol. 1, n° 1, p. 23-40.
12. *Berman A.* La traduction et ses discours / Antoine Berman // Meta: Translators' Journal. – 1989. Vol. 34, n° 4, p. 672-679.